

มโนทัศน์และแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมาล้านนา*

THE CONCEPT AND IDENTITY PRESERVATION OF LANNA BUDDHA SCULPTURES

สุรพล มาประจักษ์

Surapon Maprajak

วิโรจน์ วิชัย

Viroth Vichai

พูนชัย ปันธิยะ

Poonchai Pantiya

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai campus, Thailand

E-mail: suraponjad@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษามโนทัศน์และคติการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธรศาสนา 2) เพื่อศึกษาพัฒนาการและอัตลักษณ์ของพุทธปฏิมากรรมในล้านนา และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมาล้านนา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Dept Interview)

ผลการวิจัยพบว่า

1. มโนทัศน์และคติการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธรศาสนา ในครั้งพุทธกาลมีเพียงแนวคิดการใช้สัญลักษณ์ เช่น รอยพระพุทธรบาท แทนดอกบัว ธรรมจักร ต่อมาพุทธปฏิมาสร้างจากเรื่องราวตามพุทธประวัติและชาดก เช่น เรื่องยมกปาฏิหาริย์ ตำนานพระแก่นจันทน์ จุดกำเนิดของการสร้างพุทธปฏิมากรรมเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยพระเจ้ามิลินท์ มีพัฒนาการตามลำดับ ดังนี้ ยุคคันธารฐ ยุคมถุรา ยุคอมราวดี ยุคคุปตะและยุคปาละ

2. พุทธปฏิมาล้านนามีวิวัฒนาการอยู่ 2 สาย คือ สายแรก รับอิทธิพลศิลปะปาละผ่านทางพุกาม สายที่สอง รับอิทธิพลของศิลปะแบบสุโขทัย ส่งผลให้พุทธปฏิมาล้านนาเป็นศิลปะ

* Received 1 July 2019; Revised 16 July 2019; Accepted 23 July 2019

ผสมระหว่างทริภูมูชัย มอญ พม่า จีนตอนใต้ สุโขทัยและล้านช้าง มีพุทธลักษณะแบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ ปฏิมาสิงห์ 1 ปฏิมาสิงห์ 2 และปฏิมาสิงห์ 3

3. การดำรงอัตลักษณ์ปฏิมาล้านนา เป็นการเผยแพร่ภูมิปัญญาที่สำคัญให้คงอยู่คู่กับสังคมล้านนา โดยมีแนวทาง ดังนี้ 1) การเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญและคุณค่า 2) การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา 3) การประยุกต์ภูมิปัญญาให้เข้ากับสมัยปัจจุบัน 4) การถ่ายทอดความรู้ผ่านสถาบันพื้นฐาน โดยวิธีการสอน การบอก การฝึกฝน การทำให้ดูและพิธีไหว้ครู 5) การส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสร้างเครือข่าย และ 6) การเผยแพร่ผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ

คำสำคัญ: มโนทัศน์, การดำรงอัตลักษณ์, พุทธปฏิมาล้านนา

Abstract

This article is part of the dissertation entitled to “ The Concept and Identity Preservation of Lanna Buddha Sculptures ” . The objectives is to study the concept and custom of creating the Buddha image in Buddhism, to explore the development and identity of Buddha sculpture in Lanna and propose guidelines for maintaining the identity Buddha image in Lanna.

In the study, it was found that:

1. The results revealed that the concept and custom of creating the Buddha images in Buddhist tradition were only the concept of using the symbolic viz. the Buddha footprint, lotus pedestal and Dhammacakka (the Wheel of the Doctrine). Later, the Buddha images were created from stories based on Buddhist history and Jataka stories such as the Twin Miracle, the Legend of Phra Kaen Chan. The creating Buddha image was originally found in the reign King Menander and it was developed in the following era – Gandhara, Mathura, Amravati, Gupta and Pala.

2. The Lanna Buddha images have evolved in 2 lines, namely the first line influenced the art of Pala via Bagan, and the second was influenced by the art of Sukhothai. resulting in the Lanna Buddha sculpture being a mixed art

between Hariphunchai, Mon, Burma, Southern China, Sukhothai and Lan Chang. The Buddha sculptures are divided into 3 types, namely, Phra Buddha Singh 1, Phra Buddha Singh 2 and Phra Buddha Singh 3.

3. Guidelines for maintaining the Lanna Buddha image identity, it is important to disseminate the wisdom remain with the society over the following guidelines : 1) emphasizing the importance and value, 2) creating awareness of wisdom conservation, 3) applying indigenous wisdom to the modern age, 4) transferring knowledge through basic institutions by teaching methods, practice, and teacher ceremony, 5) promoting activities to create networks and 6) publishing through various forms of media.

Keywords: Concept, Identity Preservation, Lanna Buddha

บทนำ

การสร้างพุทธปฏิมาจากอินเดียได้แผ่ขยายไปสู่ดินแดนที่รับนับถือพระพุทธศาสนา นายช่างศิลปินในดินแดนต่าง ๆ จึงได้สร้างสรรค์ผลงานปฏิมากรรม โดยมีการปรับรูปแบบให้สอดคล้องกับสุนทรียภาพและรสนิยมของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ ตลอดจนสามารถพัฒนาให้เกิดลักษณะเฉพาะของตน พุทธปฏิมาในล้านนานั้นล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับประวัติของพระพุทธศาสนาในช่วงเวลาต่าง ๆ เป็นเหตุให้รูปแบบของปฏิมาในแต่ละยุคสมัย มีลักษณะที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ การที่จะสร้างปฏิมาขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้านั้นมีใช้เรื่องง่าย รูปทรงที่สร้างให้มีความงามตามอุดมคติเพียงอย่างเดียว ไม่เพียงพอที่จะถ่ายทอดความลึกซึ้งถึงแก่นสารแห่งพุทธธรรมได้ เหตุเพราะพระธรรมของพระพุทธองค์นั่นเองที่สร้างแรงบันดาลใจให้ช่างปฏิมากรทั้งหลายได้สร้างสรรค์ปฏิมาให้เกิดขึ้น (ศิลป์ พีระศรี, 2506)

พุทธปฏิมาล้านนาถือเป็นศิลปวัตถุ ที่มีคุณค่าทางด้านโบราณคดี มีคุณค่าทางจิตใจ เป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนล้านนา ในปัจจุบัน การอนุรักษ์ปฏิมาให้คงอยู่สภาพเดิม และปัญหาการถ่ายถอด การสืบสานภูมิปัญญาของช่างในท้องถิ่นทำให้ปฏิมาล้านนาไม่ได้รับการถ่ายถอดมากนัก ยิ่งในปัจจุบันนี้ยังไม่ได้ทำการอนุรักษ์สืบสานอย่างเป็นระบบหรือมีการอนุรักษ์สืบสานแต่ก็มีน้อยและอยู่ในวงแคบ ประกอบกับการถ่ายถอดองค์ความรู้ในด้านปฏิมา

แบบล้านนาไม่ได้รับการสืบสานเท่าที่ควร ส่งผลให้อัตลักษณ์ของปฏิมาแบบล้านนาเกิดรูปแบบทางศิลปะที่ผิดจากอัตลักษณ์ของตนไป

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา มโนทัศน์และแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมากรรมล้านนา ในฐานะเป็นช่างศิลป์ จึงได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้ทำการศึกษาค้นคว้า รวบรวมเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์เพื่อสืบสานงานพุทธประติมากรรมล้านนา ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามโนทัศน์และคติการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธรูปศาสนา
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการและอัตลักษณ์ของพุทธปฏิมากรรมในล้านนา
3. เพื่อเสนอแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมาล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Dept Interview) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) โดยศึกษาค้นคว้าจาก พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2529

2. ศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) โดยศึกษาค้นคว้าจาก เอกสารด้านประวัติศาสตร์ศิลป์และจากงานพุทธปฏิมาในล้านนา ที่มีความสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของ ล้านนา ได้แก่ ในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ ตำนานมูลศาสนา ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความทางวิชาการ หนังสือ ตำรา และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

3. รวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่รวบรวมมาแล้วจัดหมวดหมู่ ทำการศึกษา เรียบเรียงให้เป็นลำดับ ไปตามวัตถุประสงค์

4. การออกแบบสัมภาษณ์

5. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Dept Interview) จำนวน 5 ท่าน ดังนี้

- 5.1 พระครูธีรสุตพจน์, ดร. (พระมหาสง่า ธีรสัวโร) เจ้าอาวาสวัดผาลาด (สภิกาคามิ) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

- 5.2 รองศาสตราจารย์ ลิปิกร มาแก้ว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

5.3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญรัตน์ ณ วิชัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, ประธานชมรมส่งเสริมสล่าล้านนา

5.4 อาจารย์เสถียร ณ วงศ์รักษ์ อาจารย์พิเศษยูเนสโก (Unesco) อนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปกรรมดั้งเดิม, เพชรราชภัฏ เพชรล้านนา ปี 2553

5.5 ช่างนริศ ญาณรังศรี (ปราชญ์ท้องถิ่น)

6. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 เรียบเรียงข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

6.2 สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำมาอธิบายโดยแยกเป็นบท ๆ ตามเนื้อหาสาระที่สำคัญและการศึกษาค้นคว้า

6.3 สรุปผลการศึกษาวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง มโนทัศน์และแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมาล้านนา สามารถสรุปให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ได้ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษามโนทัศน์และคติการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธรูปล้านนา มโนทัศน์ในการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธรูปล้านนา อันเกิดจากแนวคิดนำมาสู่การพัฒนาารูปแบบและสุนทรียภาพจากรูปสัญลักษณ์ ไปสู่รูปทรงของมนุษย์อันสมบูรณ์ โดยมีแนวคิดมหาบุริสลักษณะลักษณะ 32 ประการ แล้ว ยังมีอัสติยานุพยัญชนะหรืออนุพยัญชนะ 80 (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) คติการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทธรูปล้านนา สร้างจากจินตนาการอันได้จากเรื่องราวตามพุทธประวัติและชาดก เช่น เรื่องยมกปาฏิหาริย์ ดำเนินพระแก่นจันทน์ เริ่มมีการสร้างขึ้นตั้งแต่ระหว่างพ.ศ. 500 จนมีพัฒนาการตามลำดับ ดังนี้ ยุคคันธารราช ยุคมถุรา ยุคอมราวดี ยุคคุปตะและ ยุคปาละ (ธนพันธ์ เมธาพิทักษ์, 2544)

2. เพื่อศึกษาพัฒนาการและอัตลักษณ์ของพุทธปฏิมากรรมในล้านนา พัฒนาการพุทธปฏิมาล้านนายุคต้น ลักษณะพุทธปฏิมาโดยทั่วไปทั้งสำริดและปูนปั้นส่วนมากจะได้รับอิทธิพลของศิลปะปาละ ลักษณะของพุทธปฏิมากรรมแบบล้านนานั้น เป็นศิลปะผสมระหว่างศิลปะหริ

ภุชชัย มอญ พม่า จีนตอนใต้ สุโขทัยและล้านช้าง อัตลักษณ์ปฏิมาตามสกุลช่างในล้านนา โดยมีสกุลช่างในล้านนา คือ สกุลช่างหริภุชชัย สกุลช่างฝางและไชยปราการ สกุลช่างเชียงใหม่ สกุลช่างพะเยา สกุลช่างเชียงใหม่ สกุลช่างน่าน สกุลช่างแพร่และลำปาง และศิลปะสกุลช่างอื่น ๆ ที่พบในภาคเหนือ พุทธลักษณะของปฏิมาล้านนา แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ เชียงแสน สิ่งท 1 เชียงแสนสิ่งท 2 และเชียงใหม่สิ่งท 3 (สมเกียรติ โล่ห์เพชรรัตน์, 2548)

3. เพื่อเสนอแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมาล้านนา การอนุรักษ์ หมายถึง รักษาและเสริมทวี่สิ่งที่เกิดมีขึ้นแล้วและทวี่สิ่งที่เกิดมีขึ้นแล้วให้เจริญงอกงามเพิ่มทวี่ยิ่งขึ้นไปจนไพบุลย์ ซึ่งเป็นฐนาคิดในการอนุรักษ์งานศิลปกรรมที่เนื่องในพระพุทศาสนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2543) การอนุรักษ์ปฏิมาในสมัยโบราณ (จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, 2533) การอนุรักษ์ปฏิมาตามขนบนิยมที่เป็นมาแต่โบราณ ล้วนยึดถือผลทางด้านจิตนิยมมากกว่าที่จะถือความสำคัญในด้านแบบอย่างศิลปะลักษณะเดิมของปฏิมาหรือเหตุผลทางด้านโบราณคดี (พิทักษ์ น้อยวังคลัง, 2540) เป็นเรื่องของครูช่างรุ่นก่อนถ่ายทอดสู่ช่างอีกรุ่นหนึ่งโดยอาศัยกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีแนวทาง ดังนี้ การเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญและคุณค่าก่อให้เกิดความภูมิใจในตน การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา การประยุกต์ภูมิปัญญาให้เข้ากับสมัยปัจจุบัน การถ่ายทอดความรู้ผ่านสถาบันพื้นฐาน ครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นแรก รูปแบบการถ่ายทอด โดยมีวิธี ดังนี้ โดยวิธีการสอน วิธีการสอนซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้ ก. การสอนให้รู้รากฐานรูปปลักษณ์ที่มีมาแต่ดั้งเดิม ข. การสอนให้สามารถปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับกาลปัจจุบัน การสืบสานต่อไปข้างหน้าจะต้องสืบสานด้วยปัญญาอย่างมีวิธีการ โดยวิธีการบอก การฝึกฝน การทำให้อุและพิถีพิถัน การส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสร้างเครือข่ายและการเผยแพร่ผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง มโนทัศน์และแนวทางการดำรงอัตลักษณ์พุทธปฏิมาล้านนา สามารถสรุปให้สอดคล้องได้ ดังต่อไปนี้

1. มโนทัศน์และคติการสร้างพุทธปฏิมาในพระพุทศาสนา ในครั้งพุทกาลมีเพียงแนวคิดการใช้สัญลักษณ์ เช่น รอยพระพุทบาท ธรรมจักร ต่อมาพุทธปฏิมาสร้างจากจินตนาการอันได้จากเรื่องราวตามพุทประวัติและชาดก เช่น เรื่องยมกปาฏิหาริย์ จนกลายมา

เป็นตำนานพระไม้แก่นจันทน์ จุดกำเนิดของการสร้างพุทธปฏิมากรรมเกิดขึ้นครั้งแรกในอินเดีย สมัยพระเจ้ามิลินท์ โดยได้รับแนวความคิดมาจากช่างชาวกรีกที่นิยมสร้างรูปเทพเจ้าจนมี พัฒนาการตามลำดับ ดังนี้ ยุคคันธาราฐ ยุคมถุรา ยุคมราวดี ยุคคุปตะและยุคปาละ ได้ สอดคล้องกับ ฉลองเดช คูพานุมัต ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวคิดมหาปรีสลักขณะพุทธปฏิมาศิลปะ ไทลื้อ เมืองน่าน พบว่า แนวคิดมหาปรีสลักขณะ คือ แนวคิดสำคัญที่เป็นปทัฏฐานในการสร้าง และการกำหนดรูปแบบของพระพุทธรูปมีการถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา และพุทธลักษณะของพระพุทธรูป มหาปรีสลักขณะ หมายถึง ลักษณะของบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ ซึ่งมีเนื้อปรากฏในคัมภีร์โบราณก่อนสมัยพุทธกาล กล่าวถึง บุคคลผู้ประกอบด้วยลักษณะของบุรุษ ผู้ยิ่งใหญ่ อันเป็นคติของบุคคลเพียง 2 ประเภท คือ พระเจ้าจักรพรรดิราช ผู้ทรงธรรมประการ หนึ่งและพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้สิ้นอาสวะกิเลสแล้วประการหนึ่ง สาเหตุของการได้ลักษณะ มหาบุรุษเกิดจากการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในชาติปางก่อน ด้วยอานิสงส์แห่งการสร้าง กุศลกรรมจนถึงพร้อมส่งผลให้ได้รับลักษณะของมหาบุรุษ 32 ประการและ อนุพยัญชนะ 80 ประการ ซึ่งเป็นกระบวนการของเหตุและผลสืบเนื่องตามลำดับ เป็นการแสดงธรรมให้เกิดกุศล วิชา (ฉลองเดช คูพานุมัต, 2552)

2. พัฒนาการและอัตลักษณ์ของพุทธปฏิมากรรมในล้านนา พุทธปฏิมาล้านนามี วิวัฒนาการอยู่ 2 สาย คือ สายแรก รับอิทธิพลศิลปะปาละผ่านทางพุกาม สายที่สอง รับ อิทธิพลของศิลปะแบบสุโขทัยและยังพบศิลปะแบบอู่ทองปรากฏในล้านนาช่วงต้นพุทธศตวรรษ ที่ 21 ส่งผลให้พุทธปฏิมาล้านนาเป็นศิลปะผสมระหว่างทริภุญชัย มอญ พม่า จีนตอนใต้ สุโขทัยและล้านช้าง ลักษณะปฏิมาล้านนาส่วนใหญ่เป็นท่าประทับนั่ง คือ นั่งขัดสมาธิเพชรและ ท่านั่งขัดสมาธิราบ มีพุทธลักษณะแบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ ปฏิมาสิงห์ 1 ปฏิมาสิงห์ 2 และ ปฏิมาสิงห์ 3 ซึ่งสอดคล้องกับ กิตติยา อุทวิ ได้ทำดัชนีนิพนธ์เรื่อง ศึกษาคติความเชื่อของการ สร้างพระพุทธรูปในดินแดนล้านนา พบว่า การสร้างพระพุทธรูปในดินแดนล้านนามี ความต่อเนื่องยาวนานภายใต้อิทธิพลของพระพุทธศาสนา มีรูปแบบเฉพาะของแต่ละช่วงสมัย แม้จะส่งอิทธิพลทางศิลปะต่อกันแต่ก็พัฒนาจนมีรูปแบบเฉพาะตนจนเอกลักษณ์ ดังมีรูปแบบ การสร้างตามช่วงสมัยโดยเริ่มต้นประวัติศาสตร์ ด้วยยุคก่อนสมัยทวารวดีประมาณพุทธ ศตวรรษที่ 9-10 (สุวรรณภูมิ) สมัยทวารวดีระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-16 ศิลปะศรีวิชัย อิทธิพลศิลปะปาละและศิลปะชวาภาคกลาง (พุทธศตวรรษที่ 14-15) ศิลปะลพบุรี (กลางพุทธ

ศตวรรษที่ 18 ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 19) ศิลปะหริภุญชัย (พุทธศตวรรษที่ 13-18) ศิลปะสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ 19 ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 20) ศิลปะล้านนา (ต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22) ศิลปะสมัยอยุธยา (ต้นพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24) ศิลปะรัตนโกสินทร์ (ตั้งแต่ พ.ศ. 2325) ตามลำดับ ในด้านคติความเชื่อของการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในดินแดนล้านนาได้รับอิทธิพลจากพระพุทธรูปศาสนาที่แผ่เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม ทำให้เกิดรูปแบบของพระพุทธรูปประจำท้องถิ่น ที่มีการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนาที่เป็นหลักการดำเนินชีวิตอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ในด้านของโหราศาสตร์ ที่กำหนดวันเดือนปีในการสร้าง พิธีกรรม วิธีการตลอดถึงความเชื่อเรื่องการลงยันต์ คาถาอาคมต่าง ๆ และความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษจากการผสมผสานดังกล่าวทำให้มโนทัศน์ของคนล้านนา มีรูปแบบเฉพาะตัวตามคติความเชื่อนั้น ดังนั้น เมื่อชาวล้านนา มีการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาจึงมีกระบวนการสร้างที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อและโลกทัศน์ของคนล้านนา ดังที่ปรากฏมาจนถึงปัจจุบัน ในด้านลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมกับคติความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในดินแดนล้านนานั้น ปรากฏออกมาในรูปแบบของวัตถุประสงค์ในการสร้างที่มีผลต่อการปฏิบัติตลอดกระบวนการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาทั้งในด้านรูปแบบ พิธีกรรม และวิธีการจนเกิดลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมตลอดไป จนถึงจารีตประเพณีที่มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตน แตกต่างไปจากภูมิภาคอื่น ๆ อย่างชัดเจน เช่น ความเชื่อเรื่องการปฏิบัติต่อพระพุทธรูปปฏิมาเหมือนกับปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้า ทำให้เกิดวัฒนธรรม การถวายข้าวพระเจ้า การล้างหน้า สีฟันพระเจ้า การถวายข้าวพระเจ้าและการสรงน้ำพระเจ้า ตลอดไปจนถึงการตั้งชื่อและพุทธคุณของพระพุทธรูปปฏิมาตามคติความเชื่อของชาวล้านนาที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน (กิตติยา อุทวิ, 2556)

3. แนวทางการดำรงอัตลักษณ์ปฏิมาล้านนา เริ่มจากการรู้จักรากเหง้าเดิมของตนให้ลึกซึ้งและนำสู่การปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือกันเป็นองค์รวมทั้งหมด ทั้งกลุ่มผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้สืบสานหรือผู้เรียน ให้มีความตระหนักร่วมกันในเรื่องของการธำรงรักษาของเก่าดั้งเดิมไว้ ก่อนที่จะมีการสืบสานและสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ในการสืบสานปฏิมาจะประกอบไปด้วย 3 ประการ คือ สานสิ่งที่สืบทอดจากอดีตให้เป็นประโยชน์ในปัจจุบัน สานสิ่งที่ปรากฏในปัจจุบันให้พร้อมที่จะงอกงามต่อไปในอนาคตและสานสิ่งที่ตนมีนาชื่นชมแผ่ความนิยมกว้างออกไปในโลก เพื่อให้อัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาไม่สูญหาย โดยมีวิธี คือ การสอน การบอก การฝึกฝน การทำให้อุ และโดยพิธีไหว้ครู ได้สอดคล้องกับ

สายันต์ ไพรชาญจิตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีการทำบุญด้วยการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดน่าน พบว่า คติการสร้างพระพุทธรูปไม้ของล้านนามีมาตั้งแต่สมัยล้านนา ดังปรากฏในตำนานพระแก่นจันทร์ พระพุทธรูปไม้ในภาษาพื้นเมืองล้านนาโดยทั่วไปเรียกกันว่า พระเจ้าไม้ ซึ่งหมายถึง รูปองค์พระปฏิมาที่สลักจากไม้ให้เป็นพระพุทธรูป ซึ่งพระพุทธรูปประเภทนี้มีหลากหลาย พุทธลักษณะและหลายขนาด ตั้งแต่ขนาดเล็กประมาณ 1 นิ้ว ถึงขนาดใหญ่ หลาย ๆ คอกก็มี แต่ส่วนมากมีขนาดหน้าตักกว้างประมาณ 2-5 นิ้ว บ้างก็แกะสลักจากไม้ท่อนเดียว และบ้างก็ประกอบจากไม้หลายชิ้น นิยมสร้างให้มีฐานสูงเพื่อให้มีพื้นที่จารึกข้อความได้ บางองค์ฐานก็องค์พระเป็นไม้คนละชิ้น และบางองค์เจาะรูที่ก้นฐานซึ่งบางท่านว่าใช้บรรจุพระธาตุบ้าง บางท่านเข้าใจว่า บรรจุกระดูกผู้เสียชีวิต เนื่องจากชาวน่านและพุทธศาสนิกชนชาวไทยโดยทั่วไปมีความเชื่อว่าการสร้างพระพุทธรูปนอกจากจะเป็นพุทธานุชา และสืบพระศาสนาแล้ว ในปัจจุบันยังมีผู้นิยมสร้างพระพุทธรูปเพื่อเป็นการบำเพ็ญกุศลสืบอายุด้วย (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2545)

สรุป

สมัยก่อนแบบของพุทธปฏิมาเกิดจากถินนิยม ซึ่งหล่อหลอมมาจากสิ่งแวดล้อม ความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณีที่ผสมผสานเข้าไปกับตัวแบบดั้งเดิมที่รับมาจากอินเดียและเพื่อให้เป็นที่เจริญศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนที่ได้นับถือบูชารูปพุทธปฏิมาในสภาพปกติสวยงามด้วยศิลปะลักษณะ เพราะรูปพุทธปฏิมาที่สมบูรณ์ด้วยศิลปะลักษณะจะส่งผลให้ผู้กราบไหว้บูชาถึงผลแห่งศรัทธานั้นเป็นที่สุด การอนุรักษ์พุทธปฏิมาตามขนบนิยมที่มีมาแต่โบราณ ล้วนยึดถือผลทางด้านจิตนิยมมากกว่าที่จะถือความสำคัญในด้านแบบอย่างศิลปะลักษณะเดิมของพุทธปฏิมาหรือเหตุผลทางด้านโบราณคดี พุทธปฏิมาล้านนานั้น มี 3 รูปแบบ คือ สิ่ง 1 สิ่ง 2 และสิ่ง 3

แนวทางการแก้ไขปัญหาในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้ ต้องเริ่มจากการรู้จักรากเหง้าเดิมของตนให้แจ่มชัดและนำสู่การปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ซึ่งต้องร่วมมือกันเป็นองค์รวมทั้งหมดทั้งกลุ่มผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้สืบสานหรือผู้เรียน ให้มีความตระหนักร่วมกันในเรื่องของการดำรงรักษาของเก่าดั้งเดิมไว้ ก่อนที่จะมีการสืบสานและสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน เพื่อให้คุณค่าของอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาอันเป็นสุนทรียภาพแห่งภูมิ

ปัญญา คือ ความงามแห่งภูมิปัญญาซึ่งเป็นวิธีคิดที่จะไม่สูญหายแต่จะสืบสานต่อ รวมทั้งยังประโยชน์ให้แก่คนรุ่นหลังต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการสร้างและพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมของทุกภาคส่วนให้เห็นความสำคัญของความเป็นอัตลักษณ์ล้านนาจากปฎิมากรรมเพื่อให้ทุกภาคส่วนดำเนินการไปได้อย่างสอดคล้องและต่อเนื่อง
2. ควรมีการบรรจุองค์ความรู้ด้านคุณค่าของปฎิมากรรมที่ไม่ใช่เฉพาะผู้เรียนด้านปฎิมากรรมเท่านั้น แต่สามารถปลูกฝังให้เกิดความรู้รักภูมิปัญญา ตั้งแต่ระดับปฐมวัยเพื่อเป็นการสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของอัตลักษณ์ปฎิมาล้านนา
3. บุคคลและองค์กรในท้องถิ่นควรร่วมมือในการอนุรักษ์และให้ความสำคัญต่อโบราณสถานและโบราณวัตถุในท้องถิ่นของตน เพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษาค้นคว้า
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร สำนักงานคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติและส่วนราชการในท้องถิ่น ควรให้การส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง
5. ควรมีการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มช่างในแต่ละท้องถิ่นเพื่อที่จะสามารถติดต่อประสานความร่วมมือแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อประโยชน์ต่อการรักษา รูปแบบของพุทธปฎิมากรรมล้านนา

เอกสารอ้างอิง

- กิตติยา อุทวิ. (2556). ศึกษาคติความเชื่อของการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในดินแดนล้านนา. ใน
 ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสนดุชฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธรศาสนา . มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย.
- จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. (2533). สรุปรการสัมมนา เรื่องการอนุรักษ์พระพุทธรูป.
 กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์.
- ฉลองเดช คุณานูมาต. (2552). แนวคิดมหาปฐิสลักขณะพุทธปฏิมาศิลปะไทลื้อ เมืองน่าน. ใน
 รายงานการวิจัย. คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ธนพันธุ์ เมธาพิทักษ์. (2544). พระพุทธปฏิมากรกับเรื่องราวความเป็นมา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญกิจ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิทักษ์ น้อยวงศ์. (2540). ศิลปกรรมท้องถิ่น ภาควิชาทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง . มหาสารคาม: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิลป์ พีระศรี. (2506). บทความจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (กรมศิลปากรจัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2506). กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- สมเกียรติ โล่ห์เพชรรัตน์. (2548). พระพุทธรูปสมัยอยุธยา ประวัติศาสตร์ชนชาติไทยกับปฏิมากรรมในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- สายันต์ ไพรชาญจิตร. (2545). การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีการทำบุญด้วยการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดน่าน. ใน รายงานการวิจัย. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.